

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

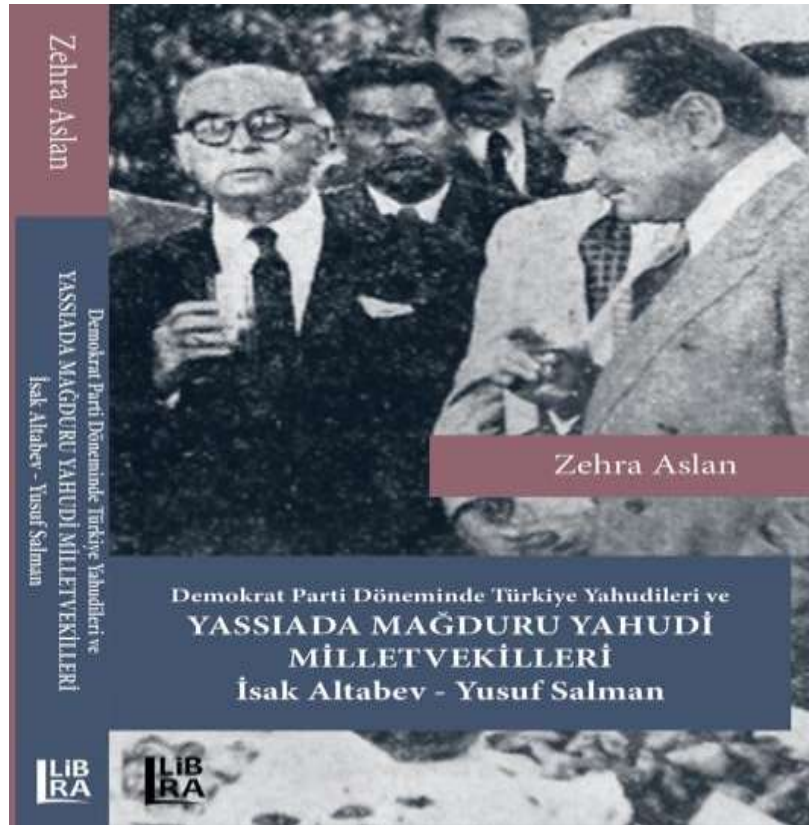
Yıl: 5, Sayı: 32, Aralık 2018, s. 835-838

Öğr. Gör. Dr. Işıl TUNA

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, isil.tuna@msgsu.edu.tr

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE YAHUDİLERİ VE
YASSIADA MAĞDURU MİLLETVEKİLLERİ İSAK ALTABEV-YUSUF
SALMAN**

**DEMOCRATIC PARTY OF TURKEY DURING THE JEWS AND
VICTIMS YASSIADA LEGISLATORS ISAK ALTABEV-YUSUF SALMAN**

Zehra ASLAN. Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri ve Yassıada Mağduru Yahudi Milletvekilleri İsak Altabev-Yusuf Salman. Libra Kitap, İstanbul 2018, 186s. ISBN: 978-605-2380-82-6.

Demokrat Parti Dönemi, 27 Mayıs 1960 Darbesi ve Yassıada davaları üzerine nitelikli çalışmalara imza atan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Zehra Aslan, bu kez Demokrat Parti Dönemi'nde Türkiye Yahudilerinin durumu ve Yassıada'da yargılanan iki Yahudi Milletvekili İsak Altabev ile Yusuf Salman hakkında oldukça kapsamlı bir kitap kaleme almıştır.

Eserin ön kapağında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes'in resminin kullanılmış olması Demokrat Parti döneminin politik hayatına üstü kapalı vurgu yaparken arka kapakta İsak Altabev ile Yusuf Salman'ın yer alması Türkiye'deki Yahudi toplumunun Meclisteki temsiline dikkat çekilmiştir. Kitap, gerek anlamlı gerekse de güzel renkleriyle başarılı bir dış kapağa sahiptir. Kitabın arka kapağında iki paragraf halinde İsak Altabev ve Yusuf Salman'ın kısa özgeçmişi aktarılmış ve ardından okuyucunun kitabın içinde neler bulacağına işaret edilerek adeta ön okuma sağlamak amacıyla kısa açıklamalarda bulunmuştur.

Kapsamlı bir çalışmanın ürünü olan kitap, *Kısaltmalar* ve *İçindekiler* (9) kısmının ardından çalışmanın ortaya çıkış sebebini, amacını, kapsamını, yöntemini açıkladığı ve çalışmanın ortaya çıkış aşamasında kendisine katkıda bulunan kişilere teşekkür ettiği *Önsöz* (11) ile devam etmektedir. Yazar; T.C Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet, TBMM ve 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi arşivleri başta olmak üzere resmi yayınlar, basın, telif ve tetkik eserleri titiz bir şekilde inceleyerek oldukça zengin bir çalışma ortaya koymuştur.

Kitabın *Giriş* (15-34) bölümünde *Cumhuriyetin İlk 27 Yılında Türkiye Yahudileri* başlığı ile Osmanlı Devleti'nden Demokrat Parti iktidarına kadar gelen süreçte Yahudilerin devlet ve Türk toplumu ile olan ilişkilerinin genel değerlendirmesi mevcuttur. İlaveten tek parti döneminde hükümetin gayrimüslimlere yönelik aldığı kararların etkileri Şalom gazetesinde yer alan makalelerden çeşitli alıntılarla açıklayıcı bir özet olarak sunulmuştur. Giriş bölümü 14 Mayıs 1950 seçimlerine doğru Meclis'teki azınlık milletvekilleri ve CHP'nin azınlık mensuplara yönelik politikasındaki değişim ile nihayete ermiştir.

Üç bölümden oluşan kitabın birinci bölümü *Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri (1950-1960)* (35-66) başlığını taşımakta ve beş alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümün *Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudilerinin Durumu ve Yahudi Kurumları* (35-46) adlı alt başlığında öncelikli olarak Yahudi cemaatinin Demokrat Parti Hükümeti'nden beklentilerine yer verilmiştir. CHP iktidarında askere alınan fakat üniforma giydirilmeyen ve silah verilmeyen Yahudi vatandaşların DP döneminde Kore'ye giden Türk birliği içinde yer aldığını ve kendilerine hem üniforma hem de silah verildiğini kitaptan öğreniyoruz. DP döneminde Türkiye Yahudilerinin sorunlarına, DP ileri gelenlerinin azınlık cemaat liderleri ile ilişkilerine de bu bölümde detaylarıyla yer verilmiştir.

İsrail Devleti'nin kuruluşu sonrasında Türkiye-İsrail ilişkileri, 1955 yılından itibaren artan İsrail-Arap gerilimi sonrasında Türk Hükümeti'nin tutumu ve Türkiye Yahudilerinin endişeleri *İsrail ile Gerginleşen İlişkiler, Başbakan Adnan Menderes'e Gönderilen Antisemit Bir Mektup* (46-53) isimli ikinci alt başlıkta yer almaktadır. Yazar'ın başlıkta da ismini zikrettiği Heins Weber tarafından 3 Kasım 1956 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen mektubun

tamamı bölüm içinde yer almış ve mektubun ikili ilişkilere etkisi olup olmadığı irdelenmiştir. Bir sonraki alt başlık olan *Türkiye Yahudilerinde Rahatsızlık Yaratan Gelişmeler ve Hükümetin Tutumu* (53-60) kısmında DP döneminde antisemit yayınlar, iktidar partisine mensup milletvekillerinin zaman içinde Yahudilik ve Masonluğu içine alan eleştirel söylemleri ile bu hususta Meclis içinde meydana gelen tartışmalar TBMM Zabıtları ışığında detaylarıyla açıklanmıştır. Bu alt başlık 6-7 Eylül olaylarının Türkiye’de yaşayan Yahudi cemaatine tesirlerinin anlatılmasıyla sona ermiştir.

XI. Döneme Kadar Demokrat Parti’nin Yahudi Milletvekilleri (1946-1957) (60-66) isimli dördüncü alt başlık kendi içinde iki alt başlığa daha ayrılmıştır. *Salamon Adato* (61-64) ismini taşıyan başlıkta milletvekili seçilene kadar Salamon Adato ile ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra parlamentoda VIII. ve IX. dönemdeki siyasi faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Ayrıca bu kısımda Salamon Adato’nun DP’nin ilk gayrimüslim milletvekili olduğu, Musevi milletvekillerinin Yahudi cemaatinin tercihine göre seçilmesine rağmen Adato’nun DP İstanbul İl Başkanı’nın teşviki ile seçildiği vurgulanmaktadır. *Hanri (Henri) Soryano* (64-66) isimli alt başlıkta da yazar kısaca milletvekili seçilene kadar Henri Soryano’nun yaşamından kesitler sunmuştur. Ardından X. dönemde milletvekili seçilmesi ve siyasi faaliyetleri detaylıca incelenmiştir. Soryano’nun bir dönem Yahudi Cemaati’nin reisliğinde bulunduğunu ve sakin bir kişilik yapısına sahip olduğunu bu kısımdan öğreniyoruz. Son olarak *Yahudi Toplumu Açısından 27 Ekim 1957 Seçimleri* (66-68) alt başlığı ile birinci bölüm sona ermektedir. 27 Mayıs 1960 darbesine giden süreçte 1957 seçimlerinin önemli bir boyutu olması nedeniyle Yahudi toplumunun seçimlerdeki tutumu ortaya konulmak istenmiştir.

On alt başlıktan meydana gelen kitabın ikinci bölümü *İsak Altabev (1900-6 Mart 1962)* (69-122) ismini taşımaktadır. İsak Altabev’in yaşamı hakkında detaylı bilgilere *Hayatı* (70-74) isimli alt başlıkta yer verilmiştir. Altabev’in ticari faaliyetleri ile sosyal yardımlaşmaya yönelik faaliyetleri de yine bu bölümde anlatılmaktadır. *Siyasi Tutumu ve Demokrat Parti’den Milletvekili Adayı Olması* (74-76) isimli ikinci alt başlıkta yazar İsak Altabev’in milletvekili seçilmeden önceki siyasi tutumunu ve milletvekilliğine aday gösterilme sürecini detaylarıyla incelemiştir. *Milletvekilliği Dönemi* (76-87) alt başlığında İsak Altabev’in XI. dönem milletvekili olarak Mecliste aktif bir rol üstlenmediği belirtilerek, lehte oy kullandığı kanun tekliflerine ve Altabev’in parti içi bölünmelere müdahil olup olmadığına yönelik tespitlere yer verilmiştir. *Tutukluğu ve Yassıada’daki Günleri* (87-92) isimli alt başlıkta İsak Altabev’in iki yıllık parlamento tecrübesinin ardından meydana gelen askeri darbe ile birlikte tutuklanması ve hastalığına rağmen Yassıada’ya gönderilmesi anlatılmıştır. Yine aynı kısımda Türkiye’deki Yahudi cemaatinin darbe sonrası Altabev’e karşı tutumuna da yer verilmiştir. Hemen arkasından *İshak Altabev’in Serveti ve Haksız Mal İktisap Davası* (92-103) alt başlığında Altabev’in ihtiyati tedbir konulan mal varlığına, gelir- gider beyannamelerine ve mahkemenin verdiği beraat kararına değinen yazar bölüm içinde İsak Altabev’in gayri meşru servet iktisabı dosyasında bulunan belgelerden örnekler sergilemiştir.

Bir sonraki başlık olan *Anayasayı İhlal Davasında Mahkemedeki Sorgusu*’nda (103-106) Altabev’in mahkemedeki sözlü savunmasına değinilmektedir. *Yazılı Savunması* (106-112) isimli alt başlıkta Altabev’in iki avukatı tarafından hazırlanan yazılı müdafaasına geniş bir yer ayrılmıştır. *Karar ve Sonrası* (112-114) alt başlığıyla Altabev’in mahkumiyeti ve Kayseri Cezaevi’ne nakledilme süreci detaylarıyla anlatılmaktadır. *Kayseri Cezaevindeki Günleri ve Mektuplar* (114-122) isimli dokuzuncu alt başlıkta İsak Altabev’in Kayseri Cezaevi’nde kaldığı

süreçte dostlarına yazdığı mektuplar incelenmiştir. Yazar 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi Arşivi'nden ve DP Trabzon Milletvekili Fikri Karanis'in kızının özel arşivinden temin edilen mektupların bir kısmını bölüm içinde sergilemiş ve tahlil etmiştir. Kitabın bu bölümü *Hastalığı ve Ölümü* (122-126) adlı başlıkla sona ermektedir. Burada Altabev'in vefatının yurtiçi ve dışı Yahudi basınındaki yansımalarına yer verilerek okuyucuya gazete makalelerinden çeşitli örneklemeler sunulmuştur.

Kitabın son bölümünü *Yusuf Salman (Joseph Salmona)* (127-145) oluşturmakta ve bu bölüm altı alt başlıktan meydana gelmektedir. İlk olarak *Hayatı* (128-131) ismini taşıyan alt başlıkta Yusuf Salman'ın yaşamından kesitler sunulmaktadır. *Siyasi Kişiliği ve DP'den Milletvekilliği Adaylığı* (131-134) kısmında ise yazar Salman'ın siyasi hayata girişi, parti tercihi, adaylık süreci ve CHP iktidarına yönelik eleştirilerine yer vermiştir. Ardından *Milletvekilliği* (134-142) isimli alt başlıkta XI. dönemde Meclis'te lehte ve aleyhte kullandığı oylar incelenmiştir. Yusuf Salman'ın *Yassıada'da Tek Celselik Yargılanma* (142-143) başlığında tutuklanması ve Yassıada'da yaşadıkları değerlendirilmiştir. Salman'ın yargılamalar başladıktan kısa bir süre sonra hayatını kaybettiği de bu kısımda belirtilmiştir. Üçüncü bölümün beşinci alt başlığı *Haksız Mal İktisap Davası* (143-145) adıyla karşımıza çıkmaktadır. Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından oluşturulan bilirkişi heyetinin yaptığı incelemeler sonucunda Salman'ın bu davadan beraat ettiği anlatılmaktadır. Hemen ardından *Ölümü* (145-146) kısmında Yusuf Salman'ın Yassıada'da sağlık durumunun kötüye gidişi ve vefatı anlatılarak bölüm nihayete erdirilmiştir.

Sonuç (147-153) bölümünde yazar kitapta yer verdiği konularda ve milletvekilleriyle alakalı kısa değerlendirmelerde bulduktan sonra 27 Mayıs'ın ve Yassıada'nın tüm DP'li milletvekillerinin hayatlarında derin yaralar açtığını vurgulamıştır. *Ekler* (155-173) bölümü mektup, rapor ve mahkeme kararı gibi önemli arşiv belgeleri ile gazete kupürlerinden meydana gelmektedir. Eserin *Kaynakça* (173-180) kısmı oldukça zengin bir yapıdadır. Sadece yurt içi değil yurt dışı ve yabancı dilde yayınlanan eser ve basından da yararlanılmıştır. Alfabetik sırayla verilen *Dizin* (181-186) okuyucuya metin içerisinde merak edilen terim ve kişi isimlerinin bulunmasını kolaylaştırmaktadır. Kitabın genelinde olaylar anlatılırken anılar ve milletvekillerinin Meclis'teki konuşmalarına yer verilmesi eseri etkili kılmıştır. Eserin tamamı değerlendirildiğinde üslup açısından da oldukça akıcı bir dille kaleme alınmış olması okuyucunun konuları takip etmesini kolaylaştırmaktadır. Akademik bir kitap olmakla birlikte her kesimin okuyup anlayacağı bir dille yazılmıştır.

Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri ve Yassıada Mağduru Yahudi Milletvekilleri İsak Altabev-Yusuf Salman adlı eser sadece DP döneminde Türkiye Yahudilerinin durumunu anlatmakla kalmamış, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye'nin azınlıklara yaklaşımını Yahudi cemaati üzerinden ayrıntılı bir biçimde gözler önüne sermeye çalışmıştır. Eserde dikkat çeken bir diğer nokta 27 Mayıs darbesi sonrasında iki Yahudi milletvekilinin yargılanması üzerinden tüm DP'li vekillerin yaşadığı mağduriyetin vurgulanması olmuştur. Titiz bir çalışmanın sonucunda oluşan bu eser tarafsızlığı ve bilimselliği ile de ön plana çıkmakta ve kaynak niteliği taşımaktadır.